
Ivo TURK

PROMJENE U
NARODNOSNOM
SASTAVU
STANOVNIŠTVA
KARLOVAČKE
ŽUPANIJE
(1991. - 2001.)

Karlovačka županija spada u problemske regije Hrvatske, kako s demografskog, tako i s ekonomskog aspekta. Negativni demografski procesi intenzivirali su se postupno od početka sedamdesetih godina prošlog stoljeća, a najnegativnija obilježja poprimili su nakon 1991. godine. Na to je uvelike utjecao Domovinski rat, u kojem je Karlovačka županija pretrpjela velika razaranja. Najznačajniji demografski procesi koji karakteriziraju promatrani prostor jesu depopulacija i starenje stanovništva.

Karlovačka je županija etnički miješan prostor, koji je u pogledu narodnosnog sastava stanovništva u posljednjem međupopisnom razdoblju, prvenstveno pod utjecajem Domovinskog rata, doživio znatne promjene. Te su promjene predmet istraživanja ovoga rada.

Karlovačka županija obuhvaća teritorij od 3.622 km², što je svrstava među veće hrvatske županije (6,41% ukupnog kopnenog teritorija Hrvatske). Županija se sastoji od 5 gradova i 17 općina.

KRETANJE BROJA STANOVNIKA

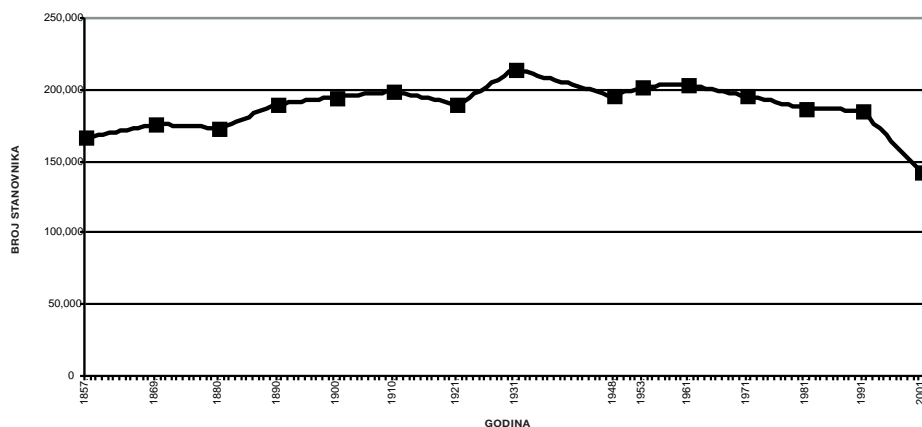
Međupopisna promjena broja stanovnika najjednostavniji je i najpouzdaniji pokazatelj dinamično strukturalnih procesa i tendencija u razvoju i kretanju stanovništva. Drugim riječima, promjena broja stanovnika sintetički je izraz ukupnog kretanja stanovništva koje obuhvaća prirodnu dinamiku (demoreprodukciju) i prostornu mobilnost stanovništva (migracije).

Prvi moderan popis stanovništva¹ na prostoru Karlovačke županije proveden je 1857. godine. Primjetan je trend porasta broja stanovnika do 1931. godine, kada je u Karlovačkoj županiji zabilježena najveća naseljenost

¹ To znači da je poznat kritični trenutak popisa i da je popisano cjelokupno stanovništvo na određenom prostoru.

Ivo Turk
**Promjene u
 narodnosnom sastavu
 stanovništva
 Karlovačke županije
 (1991. - 2001.)**

Slika 1.
 Kretanje broja stanovnika
 u Karlovačkoj županiji
 (1857. - 2001.)

(213.633 stanovnika). Nakon te godine, broj stanovnika Karlovačke županije stagnira, odnosno pada. U razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata maksimum naseljenosti zabilježen je 1961. godine, kada je županija imala 202.431 stanovnika. Od tada se broj stanovnika konstantno smanjuje. Godine 1971. županija je imala 195.096 stanovnika, 1981. godine 186.169 stanovnika, 1991. godine 184.577 stanovnika, a 2001. godine tek 141.787.² Tu svakako treba istaknuti značajne metodološke razlike između dvaju posljednje spomenutih popisa stanovništva. Najkraće se može reći da je popis iz 1991. proveden po principu *de iure*, a onaj iz 2001. godine po *de facto* principu. Kretanje broja stanovnika u Karlovačkoj županiji od 1857. do 2001. godine prikazano je na sljedećoj slici.

S obzirom na to da je vremenski okvir istraživanja ovog rada posljednje međupopisno razdoblje (1991. - 2001.), potrebno je za njega detaljnije objasniti kretanje broja stanovnika, što obuhvaća prikaz spomenutog kretanja po gradovima/općinama.

² Indeks promjene broja stanovnika za razdoblje 1961. - 2001. iznosi 70,04, a za posljednje međupopisno razdoblje 76,82.

Grad/općina	Broj stanovnika 1991.	Gustoća naseljenosti 1991. (st.km ²)	Broj stanovnika 2001.	Gustoća naseljenosti 2001. (st.km ²)	Indeks promjene broja stanovnika
Duga Resa	14088	242,90	12114	208,86	85,99
Karlovac	73426	182,80	59395	147,87	80,89
Ogulin	16732	30,85	15054	27,76	89,97
Ozalj	9988	55,67	7932	44,21	79,41
Slunj	10096	25,18	6096	15,20	60,38
Barilović	4529	25,81	3095	17,64	68,34
Bosiljevo	2598	23,41	1486	13,39	57,20
Cetingrad	4758	33,99	2746	19,61	57,71
Draganić	3561	48,85	2950	40,47	82,84
Generalski Stol	3833	38,33	3199	31,99	83,46
Josipdol	4850	29,32	3987	24,10	82,21
Kamanje	1179	78,60	1008	67,20	85,50
Krnjak	3204	28,65	2164	19,35	67,54
Lasinja	2821	34,40	1983	24,18	70,29
Netretić	5437	46,87	3333	28,73	61,30
Pliški	4317	27,42	2292	14,56	53,09
Rakovica	4108	15,74	2623	10,05	63,85
Ribnik	878	18,29	583	12,15	66,40
Saborsko	1501	11,37	860	6,52	57,30
Tounj	1695	17,84	1252	13,18	73,86
Vojnić	8236	34,46	5495	22,99	66,72
Žakanje	2742	91,43	2185	72,86	79,69
UKUPNO	184577	50,96	141787	39,15	76,82

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001.*, CD, DZSRH, Zagreb, 2005.

Vidljivo je da svi gradovi/općine u županiji bilježe znatan pad broja stanovnika. Najnepovoljnije kretanje broja stanovnika bilježe oni gradovi/općine koji su tijekom Domovinskog rata pretrpjeli izravna razaranja i okupaciju. Valja napomenuti također da pojedine općine koje nisu tijekom Domovinskog rata doživjele neposredna razaranja i okupaciju, poput općina Bosiljevo, Netretić i Ribnik, također bilježe izrazito velik pad broja stanovnika. Može se reći da je demografska situacija posebice teška u ruralnim prostorima. Uzrok je manjak sustavnih ulaganja i brige za ruralne prostore tijekom posljednjih pedesetak godina.

Iz prethodne se tablice također može vidjeti da cjelokupni prostor ima osjetno manju gustoću naseljenosti od

Tablica 1.
Kretanje broja stanovnika po općinama u Karlovačkoj županiji (1991. - 2001.) i gustoća naseljenosti

hrvatskoga prosjeka, koji je 2001. bio 78,48 st./km². Gušće od županijskog prosjeka 2001. godine bili su naseljeni gradovi Duga Resa, Karlovac i Ozalj te općine Kamanje i Zakanje. Svi ostali gradovi i općine bili su rjeđe naseljeni od županijskog prosjeka. Posebno valja istaknuti negativan primjer općine Saborsko, koja je 2001. imala gustoću naseljenosti od samo 6,52 st./km². Prostori s manje od 10 st./km² smatraju se prostorima demografske polupustoši, odnosno subekumenom.

NARODNOSNI SASTAV STANOVNIŠTVA KARLOVAČKE ŽUPANIJE 1991.

Narodnosni sastav stanovništva Karlovačke županije 1991. godine rezultat je niza povijesnih zbivanja, koja zbog opsega ovog rada nije moguće detaljnije opisati. Važno je istaknuti da se narodnosni sastav stanovništva može sagledati jedino na temelju ukupnog broja stanovnika, što znači da je tu također uračunato stanovništvo koje boravi u inozemstvu, te da nije moguće na temelju dostupnih statističkih podataka izdvojiti rezidencijalno stanovništvo.

Za 1991. godinu podatci o narodnosnom sastavu stanovništva preuzeti su iz knjige *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima*, gdje je izdvojeno manje nacionalnosti nego u popisu stanovništva iz 2001. godine, odakle su preuzeti podatci za narodnosni sastav stanovništva za tu godinu. Potrebno je objasniti da su prema popisu stanovništva iz 1991. izdvojeni Muslimani kao narodnost, a umjesto njih su 2001. godine prikazani Bošnjaci. Ipak, ne treba ta dva pojma poistovjećivati. U bivšoj su se Jugoslaviji Muslimanima kao narodnosnom pripadnošću izjašnjavale osobe islamske vjeroispovijesti koje nisu bile nužno vezane za Bosnu i Hercegovinu, dok pojam Bošnjak podrazumijeva osobe iz Bosne i Hercegovine ili one koje su podrijetlom iz BiH. Ipak, u slučaju Karlovačke županije ta se dva pojma mogu poistovjetiti.

Narodnosni sastav stanovništva istražen je na razini gradova, odnosno općina. Bitno je napomenuti da podatci za narodnosni sastav stanovništva za 2001. godinu nisu dostupni na razini naselja, za razliku od podataka iz 1991. godine. Kao posljedica toga, narodnosni sastav stanovništva za općinu Kamanje za 2001. godinu prikazan je u sklopu općine Žakanje, jer se općina Kamanje izdvojila iz sastava općine Žakanje tek 2004. godine. Budući da za 1991. godinu postoje podatci na razini naselja, moguće je rekonstruirati narodnosni sastav za današnji teritorij općine Kamanje za tu godinu.³

³ Iako tada ta općina (kao uostalom i svi današnji gradovi i općine) nije postojala.

Pri prikazivanju narodnosnog sastava stanovništva u ovome radu, za obje promatrane popisne godine odvojeno su prikazane samo one narodnosti koje su u županiji imale 50 i više pripadnika. Ostale su narodnosti prikazane u stupcu „ostali i nepoznato“.

Tablica 2.
Narodnosni sastav stanovništva u Karlovačkoj županiji po gradovima i općinama prema popisu iz 1991. godine

Grad/općina	Ukupno	Hrvati	Muslimani	Mađari	Slovenci	Srbi	Jugoslaveni	Regionalno izjašnjeni	Ostali i nepoznato
Duga Resa	14088 (100%)	12841 (91,15%)	31 (0,22%)	3 (0,02%)	24 (0,17%)	632 (4,49%)	119 (0,84%)	12 (0,09%)	425 (3,02%)
Karlovac	73426 (100%)	48202 (65,65%)	466 (0,63%)	49 (0,07%)	363 (0,49%)	17830 (24,28%)	2705 (3,68%)	76 (0,10%)	3730 (5,08%)
Ogulin	1672 (100%)	11472 (68,49%)	39 (0,23%)	10 (0,06%)	25 (0,15%)	4329 (25,85%)	416 (2,48%)	2 (0,01%)	437 (2,61%)
Ozalj	9988 (100%)	9339 (93,50%)	3 (0,03%)	0 (0,00%)	61 (0,61%)	108 (1,08%)	159 (1,59%)	7 (0,07%)	311 (3,11%)
Slunj	10096 (100%)	6386 (63,25%)	20 (0,20%)	4 (0,04%)	3 (0,03%)	3151 (31,21%)	156 (1,54%)	1 (0,01%)	375 (3,71%)
Barilovići	459 (100%)	3120 (68,89%)	1 (0,02%)	0 (0,00%)	1 (0,02%)	1272 (28,09%)	9 (0,20%)	0 (0,00%)	122 (2,69%)
Bosiljevo	2598 (100%)	2400 (92,37%)	4 (0,15%)	0 (0,00%)	54 (2,08%)	7 (0,27%)	7 (0,27%)	0 (0,00%)	126 (4,85%)
Cetingrad	4758 (100%)	2986 (62,76%)	429 (9,01%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	1200 (25,22%)	20 (0,42%)	0 (0,00%)	133 (2,80%)
Draganić	3569 (100%)	3348 (93,81%)	16 (0,45%)	0 (0,00%)	2 (0,06%)	46 (1,29%)	19 (0,53%)	0 (0,00%)	130 (3,64%)
Generalski Stol	3833 (100%)	3679 (95,98%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	2 (0,05%)	55 (1,43%)	2 (0,05%)	0 (0,00%)	95 (0,22%)
Josipdol	4850 (100%)	3742 (77,15%)	8 (0,16%)	3 (0,06%)	4 (0,08%)	866 (17,86%)	79 (1,63%)	0 (0,00%)	148 (3,05%)
Kamanje	1179 (100%)	1099 (93,21%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	20 (1,70%)	11 (0,93%)	4 (0,34%)	0 (0,00%)	45 (3,82%)
Krnjak	3204 (100%)	33 (1,03%)	2 (0,06%)	0 (0,00%)	2 (0,06%)	3091 (96,47%)	25 (0,78%)	0 (0,00%)	51 (1,59%)
Lasinja	2821 (100%)	1902 (67,42%)	2 (0,07%)	0 (0,00%)	4 (0,14%)	782 (27,72%)	40 (1,42%)	0 (0,00%)	91 (3,23%)
Netretić	5437 (100%)	5213 (95,88%)	3 (0,06%)	1 (0,02%)	19 (0,35%)	11 (0,20%)	3 (0,06%)	2 (0,04%)	184 (3,38%)
Plaški	4317 (100%)	83 (1,92%)	11 (0,25%)	0 (0,00%)	2 (0,05%)	4074 (94,37%)	80 (1,85%)	0 (0,00%)	67 (1,55%)
Rakovica	4108 (100%)	2719 (66,19%)	60 (1,46%)	0 (0,00%)	2 (0,05%)	1199 (29,19%)	63 (1,53%)	1 (0,02%)	64 (1,56%)
Ribnik	878 (100%)	840 (95,67%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	6 (0,68%)	1 (0,11%)	3 (0,34%)	0 (0,00%)	28 (3,19%)
Saborsko	1501 (100%)	801 (53,36%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	658 (43,84%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	42 (2,80%)
Tounj	1695 (100%)	1466 (86,49%)	4 (0,24%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	186 (10,97%)	5 (0,29%)	0 (0,00%)	34 (2,01%)
Vojnić	8236 (100%)	116 (1,41%)	436 (5,29%)	2 (0,02%)	1 (0,01%)	7366 (89,44%)	158 (1,92%)	17 (0,21%)	140 (1,70%)
Žakanje	2742 (100%)	2630 (95,74%)	1 (0,04%)	0 (0,00%)	34 (1,24%)	15 (0,55%)	1 (0,04%)	0 (0,00%)	57 (2,07%)
Karlovačka županija	184577 (100%)	124417 (67,40%)	1.536 (0,83%)	72 (0,04%)	629 (0,34%)	46890 (25,40%)	4073 (2,21%)	118 (0,06%)	6835 (3,70%)

Izvor: *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima*, DZSRH, Zagreb, 1998.

Vidljivo je da su Hrvati 1991. godine bili najzastupljenija etnička skupina u Karlovačkoj županiji. Postotni udio Hrvata te je godine iznosio 67,40%. Druga narodnost po zastupljenosti bili su Srbi, čiji je postotni udio u odnosu na ukupno stanovništvo županije bio 25,40%. Iste su godine od ostalih narodnosti najviše zastupljeni bili Jugoslaveni (2,21%), Muslimani (0,83%) i Slovenci (0,34%). Udio narodnosti koje su svrstane u rubriku „ostali“, kao i onih stanovnika čija narodnost nije poznata, iznosio je 3,70%.

Zanimljiv je narodnosni sastav stanovništva na razini gradova, odnosno općina. Hrvati su 1991. godine imali postotni udio u ukupnom stanovništvu viši od 67%⁴ u gradovima Ozlju (93,50%), Dugoj Resi (91,15%) i Ogulinu (68,49%) te u općinama Generalski Stol (95,98%), Netretić (95,88%), Žakanje (95,74%), Ribnik (95,67%), Draganić (93,81%), Bosiljevo (92,37%), Kamanje (93,21%), Tounj (86,49%), Josipdol (77,15%), Barilovići (68,89%), Lasinja (67,42%) i Rakovica (67,31%). Iste su godine imali natpolovičnu većinu u gradovima Karlovcu (65,65%) i Slunju (63,25%) te u općinama Cetingrad (62,76%) i Saborsko (53,36%).

Godine 1991. Srbi su imali postotni udio u ukupnom stanovništvu veći od 67% u općinama Krnjak (96,47%), Plaški (94,37%) i Vojnić (89,44%). S iznimkom tih triju općina, Srbi nisu niti u jednoj drugoj općini imali natpolovičnu većinu u odnosu na ukupno stanovništvo.

Od ostalih skupina valja spomenuti Jugoslavene, Muslimane i Slovence. Jugoslaveni su kao neizjašnjeno stanovništvo u smislu etničke pripadnosti nakon raspada Jugoslavije u biti prestali postojati, te su se poslije obično izjašnjavali kao Hrvati ili Srbi. Muslimani su 1991. godine bili najzastupljeniji u općinama Cetingrad (9,01%) i Vojnić (5,29%). Ta se činjenica može objasniti blizinom susjedne Bosne i Hercegovine. Slovenci su najveći udio od 2,08% u ukupnom stanovništvu imali u općini Bosiljevo. Uz tu općinu, veći udio od 1% imali su u općinama Kamanje (1,70%) i Žakanje (1,24%). Spomenute se općine nalaze blizu granice sa Slovenijom, što objašnjava veću zastupljenost Slovenaca u njima.

NARODNOSNI SASTAV STANOVNIŠTVA KARLOVAČKE ŽUPANIJE 2001.

Narodnosni sastav stanovništva u Karlovačkoj županiji prema popisu iz 2001. godine znatno se razlikuje od onog iz 1991. godine. To je ponajprije izravna posljedica Domovinskog rata. Pri uspoređivanju podataka tih dvaju popisa valja imati na umu njihove metodološke razlike, koje su u ovome radu već spomenute.

Grad/općina	Ukupno	Hrvati	Albanci	Bošnjaci	Crnogorci	Makedonci	Slovenci	Srbi	Ostali i nepoznato
Duga Resa	12114 (100%)	11642 (96,10%)	21 (0,17%)	7 (0,06%)	3 (0,02%)	0 (0,00%)	10 (0,08%)	220 (1,82%)	211 (1,74%)
Karlovac	59395 (100%)	50997 (85,86%)	186 (0,31%)	149 (0,25%)	59 (0,10%)	71 (0,12%)	180 (0,30%)	5076 (8,55%)	2677 (4,51%)
Ogulin	15054 (100%)	11390 (75,66%)	41 (0,27%)	9 (0,06%)	3 (0,02%)	8 (0,05%)	8 (0,05%)	3138 (20,84%)	457 (3,04%)
Ozalj	7932 (100%)	7614 (95,99%)	0 (0,00%)	4 (0,05%)	1 (0,01%)	1 (0,01%)	43 (0,54%)	60 (0,76%)	209 (2,63%)
Slunj	6096 (100%)	5305 (87,02%)	23 (0,38%)	4 (0,07%)	2 (0,03%)	1 (0,02%)	1 (0,02%)	575 (9,43%)	185 (3,03%)
Barilovići	3095 (100%)	2700 (87,24%)	1 (0,03%)	4 (0,13%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	1 (0,03%)	323 (10,44%)	66 (2,13%)
Bosiljevo	1486 (100%)	1435 (96,57%)	2 (0,13%)	4 (0,27%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	31 (2,09%)	4 (0,27%)	10 (0,67%)
Cetingrad	2746 (100%)	2105 (76,66%)	0 (0,00%)	269 (9,80%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	145 (5,28%)	227 (8,27%)
Draganić	2950 (100%)	2857 (96,85%)	0 (0,00%)	2 (0,07%)	1 (0,03%)	2 (0,07%)	3 (0,10%)	16 (0,54%)	69 (2,34%)
Generalski Stol	3199 (100%)	3160 (98,78%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	27 (0,84%)	12 (0,38%)
Josipdol	3987 (100%)	3489 (87,51%)	7 (0,18%)	0 (0,00%)	2 (0,05%)	1 (0,03%)	1 (0,03%)	417 (10,46%)	70 (1,76%)
Kamanje*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Krnjak	2164 (100)	767 (35,44%)	0 (0,00%)	1 (0,05%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	1 (0,05%)	1332 (61,55%)	63 (2,91%)
Lasinja	1938 (100%)	1697 (87,56%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,0%)	1 (0,05%)	3 (0,15%)	199 (10,27%)	38 (1,96%)
Netretić	3333 (100%)	3296 (98,89%)	2 (0,06%)	1 (0,03%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	6 (0,18%)	7 (0,21%)	21 (0,63%)
Plaški	2292 (100%)	1109 (48,39%)	6 (0,26%)	2 (0,09%)	0 (0,00%)	2 (0,09%)	0 (0,00%)	1054 (45,99%)	119 (5,19%)
Rakovica	2623 (100%)	2387 (91,00%)	6 (0,23%)	1 (0,04%)	0 (0,00%)	1 (0,00%)	2 (0,08%)	94 (3,58%)	132 (5,03%)
Ribnik	583 (100%)	579 (99,31%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	4 (0,69%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)
Saborsko	860 (100%)	675 (78,49%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	1 (0,12%)	165 (19,19%)	19 (2,21%)
Tounj	1252 (100%)	1206 (96,33%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	35 (2,80%)	11 (0,88%)
Vojnić	5495 (100%)	1980 (36,03%)	1 (0,02%)	435 (7,92%)	3 (0,05%)	2 (0,04%)	1 (0,02%)	2747 (49,99%)	326 (5,93%)
Žakanje**	3193 (100%)	3100 (97,09%)	4 (0,13%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	44 (1,38%)	17 (0,53%)	28 (0,88%)
Karlovačka županija	141787 (100%)	119490 (84,27%)	300 (0,21%)	892 (0,63%)	74 (0,05%)	90 (0,06%)	340 (0,24%)	15651 (11,04%)	4950 (3,49%)

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.*, 2. izdanje, DZS, Zagreb, 2003.

Tablica 3.

Narodnosni sastav stanovništva u Karlovačkoj županiji po gradovima i općinama prema popisu iz 2001. godine

* Prikazana u sastavu općine Žakanje zbog nedostupnosti podataka o narodnosnom sastavu stanovništva po naseljima za popis stanovništva iz 2001. godine

** Obuhvaća i općinu Kamanje

Ivo Turk
**Promjene u
 narodnosnom sastavu
 stanovništva
 Karlovačke županije
 (1991. - 2001.)**

Iz tablice je vidljivo da su najveće promjene u narodnosnom sastavu stanovništva zabilježene na onim prostorima koji su bili neposredno zahvaćeni ratnim razaranjima tijekom Domovinskog rata. U sljedećoj je tablici prikazana apsolutna promjena broja Hrvata i Srba u Karlovačkoj županiji (1991. – 2001.).

Grad/općina	Hrvati 1991.	Hrvati 2001.	Indeks pro- mjene broja Hrvata 2001./1991.	Srbi 1991.	Srbi 2001.	Indeks promjene broja Srba 2001./1991.
Duga Resa	12841	11642	90,66	632	220	34,81
Karlovac	48202	50997	105,76	17830	5076	28,47
Ogulin	11472	11390	99,28	4329	3138	72,48
Ozalj	9339	7614	81,53	108	60	55,56
Slunj	6386	5305	83,07	3151	575	18,25
Barilovići	3120	2700	86,54	1272	323	25,39
Bosiljevo	2400	1435	59,79	7	4	57,14
Catingrad	2986	2105	70,50	1200	145	12,08
Draganić	3348	2857	85,33	46	16	34,78
Generalski Stol	3679	3160	85,89	55	27	49,09
Josipdol	3742	3489	93,24	866	417	48,15
Kamanje	Podatci prikazani u sklopu općine Žakanje.					
Krnjak	33	767	2324,24	3091	1332	43,09
Lasinja	1902	1697	89,22	782	199	25,45
Netretić	5213	3296	63,23	11	7	63,64
Plaški	83	1109	1336,14	4074	1054	25,87
Rakovica	2719	2387	87,79	1199	94	7,84
Ribnik	840	579	68,93	1	0	0
Saborsko	801	675	84,27	658	165	25,08
Tounj	1466	1206	82,26	186	35	18,81
Vojnić	116	1980	1706,90	7366	2747	37,29
Žakanje	3729	3100	83,13	26	17	65,38
Karlovačka županija	124417	119490	96,04	46890	15651	33,38

Tablica 4.
 Promjena broja Hrvata
 i Srba u Karlovačkoj
 županiji 1991. – 2001.

Izvor: *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima*, DZSRH, Zagreb, 1998. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.*, 2. izdanje, DZS, Zagreb, 2003.

Može se zaključiti da je u apsolutnom smislu do najvećeg povećanja broja Hrvata došlo u općinama Krnjak, Vojnić i Plaški. Te su općine prije Domovinskog rata imale značajnu većinu srpskog stanovništva, koje je izbjeglo. Nakon Domovinskog rata, tamo su naseljeni prognani Hrvati iz Bosne i Hercegovine. U većini ostalih gradova/općina broj Hrvata je zbog ukupne depopulacije zabilježio regresiju. Broj Srba smanjio se u svim gradovima/općinama. Najveću regresiju broja Srba⁵ bilježi grad Slunj, te općine Rakovica, Cetingrad i Tounj. Najmanju regresiju Srba⁶ zabilježili su gradovi Ogulin i Ozalj te općine Generalski Stol i Josipdol. To su prije svega one teritorijalno-administrativne jedinice koje nisu tijekom Domovinskog rata bile okupirane. Može se reći da je najveće smanjenje broja Srba zabilježeno u gradu Karlovcu. U njemu je zabilježeno smanjenje od 12.754 Srba u promatranom razdoblju. Slijede općine Vojnić (-4.619), Plaški (-3.020) i grad Slunj (-2.576). Svi spomenuti gradovi/općine doživjeli su tijekom Domovinskog rata velika neposredna razaranja i okupaciju.⁷

Općenito gledajući, postotni udio Hrvata u ukupnom stanovništvu povećao se sa 67,40%, koliko je iznosio 1991. godine, na 84,27% 2001. (indeks promjene 125,03). Razmotre li se apsolutni pokazatelji, ukupan broj Hrvata zabilježio je u tome razdoblju pad. Broj Hrvata smanjio se sa 124.417, koliko je iznosio 1991., na 119.490 stanovnika 2001. godine (indeks promjene 96,04). Razlog tome je velik ukupan pad broja stanovnika županije. Treba napomenuti da su početkom Domovinskog rata pobunjeni Srbi sustavno protjerivali Hrvate s okupiranih prostora. Nakon završetka Domovinskog rata i oslobođenja okupiranih krajeva većina Hrvata vratila se svojim domovima. U pojedina su se naselja uselili i Hrvati protjerani iz Bosne i Hercegovine. Radi se poglavito o naseljima koja su prije naseljavali Srbi, koji su napustili Hrvatsku.

Nasuprot povećanju postotnog udjela Hrvata u ukupnom stanovništvu županije, postotni udio najbrojnije narodnosne manjine u županiji, tj. Srba, zabilježio je zna-

5 Razmotreni su samo gradovi/općine koje su 1991. imale popisanih \geq 50 Srba.

6 Isto kao i pozivna bilješka 7.

7 Samo naselje Karlovac nije bilo okupirano, ali je doživjelo znatna razaranja tijekom Domovinskog rata. Velik dio administrativnog grada Karlovca bio je tijekom spomenutog rata okupiran. Do početka rata bivša JNA imala je u Karlovcu 19 vojnih objekata, koji su svi bili zaposjednuti ili u uporabi. Početkom rata bivša JNA povukla se iz Karlovca, što je generiralo i pad broja Srba, zato što je većina djelatnog kadra JNA bila srpske narodnosti.

čajan pad. Postotni udio Srba 1991. iznosio je 25,40%, a 2001. 11,04% (indeks promjene 43,46). Apsolutni pad bio je još izraženiji. Broj popisanih Srba u Karlovačkoj županiji iznosio je 1991. godine 46.890, a 2001. godine broj Srba bio je 15.651 (indeks promjene 33,38). Većina Srba izbjegla je u Srbiju i Bosnu i Hercegovinu (u dijelove pod srpskom vlašću) početkom hrvatske vojno-redarstvene operacije „Oluja“⁸ početkom kolovoza 1995. godine. Zbjegu Srba uvelike je pridonio strah od hrvatske vlasti, koji je bio utemeljen na netočnim informacijama koje je širila srpska propaganda. Treba istaknuti da je iseljavanje Srba s okupiranih područja Hrvatske s većim ili manjim intenzitetom trajalo od početka ratnih zbivanja, a razlozi za iseljavanje bili su blizina bojišnice, opća nesigurnost i loši ekonomski uvjeti. Potrebno je reći također da je tijekom zadnjeg međupopisnog razdoblja dio Srba umro prirodnom smrću, a dio poginuo u ratu, što je također djelovalo na smanjenje broja Srba u Karlovačkoj županiji. Dio izbjeglih Srba do danas se vratio svojim domovima, no broj Srba danas je unatoč tome znatno manji od onog iz 1991. godine.

Zanimljivo je razmatrati postotne udjele dviju najbrojnijih etničkih skupina u županiji za 2001. godinu (Hrvata i Srba). Spomenute su godine Hrvati imali udio od više od 67% (dvostručinska većina) u ukupnom stanovništvu u svim gradovima i općinama, osim u općinama Krnjak, Plaški i Vojnić. Srbi su iste godine bili najzastupljeniji u gradu Ogulinu (20,84%) i u općinama Krnjak (61,55%), Vojnić (49,99%), Plaški (45,99%), Saborsko (19,19%), Josipdol (10,46%), Barilovići (10,44%) i Lasinja (10,27%).

Nekada okupirani dijelovi županije ubrajaju se među njezine najmanje razvijene prostore (kao i u najmanje razvijena područja Hrvatske). Ti su prostori i prije Domovinskog rata, u mirnodopskim uvjetima, imali jake emigracijske tokove. Pridoda li se tome stalna ratna napetost (tijekom Domovinskog rata) na relativno dugom i izoliranom prostoru uzduž granice s BiH, može se posve opravdano pretpostaviti da je srpsko stanovništvo s tih područja masovno iseljavalo već od početka intenzivnijih ratnih operacija 1991. godine. Uz to, sve to vrijeme provodile su se ograničene hrvatske vojno-redarstvene akcije koje su stvarale jak osjećaj nesigurnosti. Potvrde o tome možemo pronaći u onodobnim novinskim izvješćima hrvatske i srpske provenijencije s toga područja (Akrap, Gelo, Griželj, 1999.).

Kao što je već istaknuto, kao odvojene narodnosne manjine razmatrane su samo one koje su popisne godine

imale u Karlovačkoj županiji više od 50 pripadnika. Uočljivo je da je u istraživanom razdoblju broj Mađara, Jugoslavena i regionalno izjašnjenih pao ispod te vrijednosti, dok je broj Albanaca, Crnogoraca i Makedonaca porastao iznad te vrijednosti.

Vezano za promjenu narodnosnog sastava stanovništva u posljednjem međupopisnom razdoblju, načelno se mogu izdvojiti dvije skupine gradova i općina. Prvu skupinu tvore oni gradovi, odnosno općine koje nisu tijekom Domovinskog rata bile okupirane, te sukladno tome nisu zabilježile veće promjene u narodnosnom sastavu stanovništva. Drugu skupinu tvore gradovi i općine koje su bile okupirane tijekom Domovinskog rata i u kojima su se zbog toga dogodile znatne promjene narodnosnog sastava stanovništva. Analiza promjena u narodnosnom sastavu stanovništva provedena je za dvije najbrojnije narodnosti u Karlovačkoj županiji, Hrvate i Srbe. U apsolutnim pokazateljima, zbog intenziteta ukupne depopulacije, gotovo svi gradovi/općine bilježe pad pripadnika obiju narodnosti. Apsolutni porast broja Hrvata zabilježen je u gradu Karlovcu i općinama Krnjak, Plaški i Vojnić. Apsolutni porast broja Srba nije zabilježen ni u jednom gradu/općini. Postotni udio Hrvata zabilježio je porast u svim gradovima/općinama županije. Postotni udio Srba neznatno je porastao samo u općini Netretić (s 0,20% 1991. na 0,21% 2001.).

Budući da je postotni udio Hrvata u posljednjem međupopisnom razdoblju porastao, oni gradovi/općine koje su imale porast postotnog udjela Hrvata u ukupnom stanovništvu manji od indeksnog pokazatelja promjene od 110, kategorizirani su kao prostorne jedinice u kojima nije bilo značajnijeg porasta postotnog udjela Hrvata u odnosu na ukupno stanovništvo, dok su oni gradovi ili općine koje su imale porast postotnog udjela Hrvata veći od indeksnog pokazatelja promjene 110 kategorizirani kao prostorne jedinice u kojima je prisutan značajan porast postotnog udjela Hrvata u odnosu na ukupno stanovništvo.

Prvoj skupini pripadaju gradovi Duga Resa i Ozalj te općine Bosiljevo, Draganić, Generalski Stol, Netretić, Ribnik i Žakanje.⁹

Drugoj skupini pripadaju gradovi Karlovac, Ogulin i Slunj te općine Barilovići, Cetingrad, Josipdol, Krnjak, Lasinja, Plaški, Rakovica, Saborsko, Tounj i Vojnić.

Iz toga se može zaključiti da je na više od 50% ukupnog teritorija Karlovačke županije postotni udio Hrvata porastao za više od 10% u posljednjem međupopisnom razdoblju.

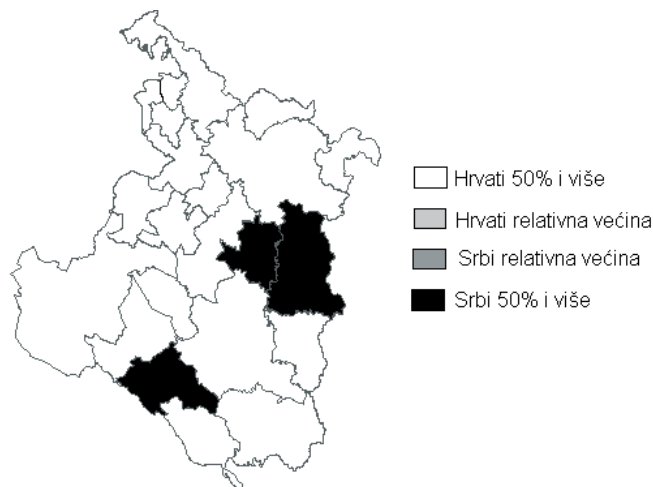
9 Sadržji i podatke za općinu Kamanje.

Postotni udio Srba u Karlovačkoj županiji zabilježio je znatan pad u posljednjem međupopisnom razdoblju. Pri analiziranju te promjene razmotreni su samo oni gradovi/općine u kojima je postotak Srba u ukupnom stanovništvu 2001. godine bio veći od 2%. One gradovi/općine koje su te godine imale manje od 2% Srba u ukupnoj populaciji ovdje nema potrebe razmatrati.¹⁰ Budući da svi gradovi/općine koji su 1991. imali više od 2% Srba u ukupnoj populaciji bilježe pad njihovog udjela koji je veći od 10% (znatan pad), mogu se izdvojiti oni gradovi/općine koji su imali velik i vrlo velik pad udjela te narodnosti. Velik pad udjela imaju oni gradovi/općine u kojima je pad udjela Srba $\leq 50\%$. Vrlo velik pad imaju oni gradovi/općine u kojima je pad udjela Srba veći od 50%. Velik pad udjela Srba zabilježili su grad Ogulin i općine Josipdol, Krnjak i Vojnić, a vrlo velik pad udjela Srba imali su gradovi Karlovac i Slunj te općine Barilovići, Cetingrad, Lasinja, Plaški, Rakovica, Saborsko i Tounj.

Vidljivo je da one teritorijalne jedinice koje bilježe značajan porast postotnog udjela Hrvata u promatranom razdoblju uglavnom bilježe i značajan pad postotnog udjela Srba, što je posljedica Domovinskog rata. Ipak, treba imati na umu da je u promatranom prostoru došlo do ukupnog pada broja stanovnika i to zbog prirodne depopulacije i iseljavanja stanovništva, što nije izravno povezano samo s Domovinskim ratom.

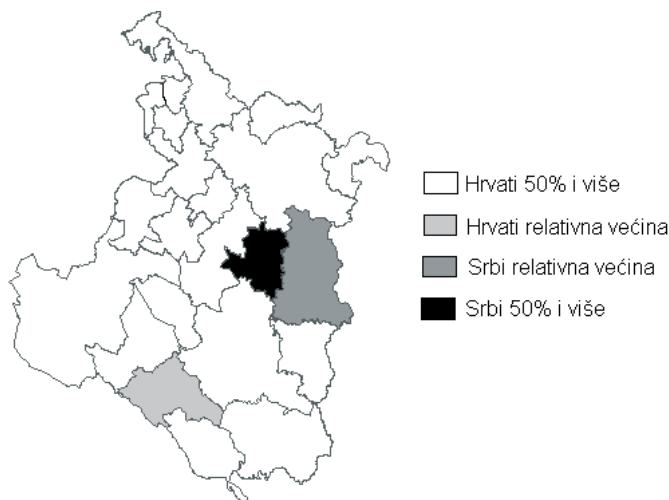
Promjene u narodnosnom sastavu stanovništva Karlovačke županije po gradovima i općinama zornije su prikazane sljedećim kartogramima.

Slika 2.
 Narodnosni sastav stanovništva u Karlovačkoj županiji 1991. godine

10 Zbog male baze, promjena koja je u apsolutnom obliku neznatna može se činiti značajnom u postotnom obliku, pa može doći do pogrešne interpretacije podataka.

Ivo Turk
**Promjene u
narodnosnom sastavu
stanovništva
Karlovačke županije
(1991. - 2001.)**

Slika 3.
Narodnosni sastav
stanovništva Karlovačke
županije 2001. godine

Primjetna je homogenizacija narodnosnog sastava županije u obliku povećanja postotnih udjela Hrvata u ukupnom stanovništvu gradova i općina kao i u ukupnom stanovništvu županije. Valja napomenuti da se dio izbjeglih Srba vratio u Karlovačku županiju, no točan broj neće biti poznat prije sljedećeg popisa stanovništva.

ZAKLJUČAK

Jasno je da je primarni uzrok promjena u narodnosnom sastavu stanovništva Karlovačke županije Domovinski rat. Rat je izravno i neizravno intenzivirao već postojeće trendove ukupne depopulacije i dodatno pogoršao vrlo negativna demografska obilježja. Rat je negativno djelovao na demoreprodukciju, što je rezultiralo povećanjem prirodne depopulacije. Na smanjenje broja stanovnika utjecao je također ratni mortalitet (na obje zaraćene strane). Treba imati na umu da je dio stanovnika umro prirodnom smrću. Na povećanje mortaliteta svakako je bitno utjecalo starenje stanovništva.

Većina Srba s bivših okupiranih prostora izbjegla je u Srbiju i Bosnu i Hercegovinu. Treba istaknuti da većina Srba s prostora županije koji tijekom Domovinskog rata nisu bili okupirani nije izbjegla i da su ostali živjeti u županiji. To se posebice odnosi na grad Ogulin. Ogulin je prije rata imao značajnu srpsku narodnosnu manjinu (25,85% 1991. godine), čiji se postotni udio u ukupnoj populaciji smanjio na 20,84% 2001. godine, koja još uvijek ukazuje na značajnu koncentraciju srpskog stanovništva. Treba napomenuti da je jednim (manjim) dijelom na smanjenje

broja i udjela Srba 2001. godine u odnosu na 1991. godinu utjecala i promjena nacionalnog izjašnjavanja stanovnika. Pojedini stanovnici koji su se izjašnjavali kao Srbi 1991. godine, izjasnili su se 2001. godine kao Hrvati. To se prije svega odnosi na potomke tzv. miješanih brakova, u kojima je jedan roditelj hrvatske, a drugi srpske narodnosti.

Treba reći da se dio izbjeglih Srba vratio u Karlovačku županiju. Njihov točan broj neće biti moguće saznati prije sljedećeg popisa stanovništva. Ipak, nije vjerojatno da će se vratiti svi izbjegli Srbi. Većina se iz političkih razloga ne želi vratiti u Hrvatsku. U budućnosti nije vjerojatno da će Karlovačka županija imati ovako značajne promjene u narodnosnom sastavu stanovništva, zato što su promjene istražene u ovome radu u najvećoj mjeri rezultat ratnih zbivanja.

LITERATURA

- FRIGANOVIĆ, M. A. (1990.), *Demogeografija – stanovništvo svijeta*, Zagreb, Školska knjiga.
- NEJAŠMIĆ, I. (2003.), Značajke biološkog (demogeografskog) sastava stanovništva Hrvatske, *Hrvatski geografski glasnik*, god. 65, br. 2, 29–55.
- NEJAŠMIĆ, I. (2005.), *Demogeografija – Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Zagreb, Školska knjiga.
- WERTHEIMER-BALETIĆ, A. (1999.), *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, MATE, Gospodarska misao.
- ŽIVIĆ, D. (2006.), *Stanovništvo Vukovarsko-srijemske županije (odrednice i obilježja demografskih promjena od sredine 19. do početka 21. stoljeća)*, Zagreb – Vukovar, Institut Ivo Pilar i Ogranak Matice Hrvatske Vukovar.